

Автономія України в світлі „соціалдемократичної“ Критики.

Бувають такі часи, коли історія народів за місяці, роки робить такі велетенські кроки вперед, яких не знають довгі десятиріччя народнього життя. То народні маси стають на шлях соціальнополітичної творчости, то місце героїв, геніїв і талантів займає „толпа“ і будні людського життя, повільної непомітної еволюції соціальних відносин змінюються на пишне сьвято буйного поступу і творчости. Періоди широких соціальних та політичних рухів народніх мас, епохи інтензивної революційної боротьби бувають іменно такими часами. Бурхливе море життя народнього з незвичайною силою в такі часи викидає з найглибших глибин народніх десятки і сотні наболілих і пекучих потреб на поверх соціально-політичного життя. І могутній народ одним масовим рухом, наче велетень, розв'язує найтяжчі і найскладніші питання і проблеми.

Велика Російська Революція-ця найбільша із всіх минулих революцій—являється для великого „многострадального“ народу всієї Росії іменно такою епохою.

Ми не можемо тут перелічити усіх тих питань, котрі вона вже висунула і ще, безперечно, висуне на „порядок денний“ революційної акції.

Безумовно, в ряді цих питань вже починає грати значну ролю національне питання. З ходом революції роля його буде все більше і більше зростати, воно стає і ставатиме все більш гострим і яскравим. Та і справді.

Коли „національна ідея“ ще не так давно була „достоянием“ справді невеличкої купки ріжних ідеологів, котрі відповідно своєму клясовому становищу так чи инакше висловлювали *реальні* потреби народнього життя, так тепер вона, як і слід було того чекати, пішла в народні маси. Всі пам'ятають, як *весь* польський нарід, наче одна людина, на величезних мітингах одностайне вимагав автономії. Польщі А чи значно инакше стояла справа на Литві? Прокинуться в процесі революції иньші народи, і вони подадуть свій голос в революційному хорі національних голосів. Та вони вже прокидаються, і ми ясно чуємо їхні голоси.

Природно, що, коли чотири роки тому думка про можливість для соціалдемократії зачекати ще з національною програмою *) могла бути с'як так з'ясненою—ні в яким разі не виправданою,—так тепер, безумовно, таке нехтування національного питання було би великим злочином перед пролетаріатом, бо тим самим розв'язання одної із найважніших проблем віддавалося б в руки зрадницько-буржуазії.

В чім же суть цього „проклятого“ питання?

Не маючи змоги тут угрунтувати свої погляди на національне питання, ми даємо лише коротеньку, так мовити, догматичну відповідь на поставлене питання **).

Національне питання, на наш погляд, є питанням про рівну політичну волю для всіх націй даної держави. Держава, що складається із де-кількох націй, в формі національного гніту ставить ряд ріжних перешкод вільному культурному економічному і політичному розвиткові „пригнічених“ націй. Таким чином повстає завдання шляхом правних гарантій усунути ці перешкоди. Ясно, що, являючися питанням політико-юридичним, національне питання носить характер формальний. Це не позбавляє його значіння для всіх складових клясових елементів нації так для буржуазії, як і для пролетаріату: коли зв'язане ціле, ні одна частина його не зможе рости і розвиватися.

Тому проповідувати ігнорування національного питання

*) К. К. О еврейском рабочем движении, Заря № 4. 1902 г.

***) Всебічну постановку національного питання і розв'язання його редакція незабаром дасть в одному із чисел „В. У“. *Ред.*

означає „сіяти політичну тактику анархізму серед пригночених“ націй.

Не менш ясним є те, що кожна кляса, кожна соціальна група наповнює цю формальну проблему таким соціальним змістом, котрий опреділяється клясовим становищем та клясовими інтересами цих клясів і груп: без соціального не має національного.

А для нас, соціалдемократів, національна ідея, національне питання повне глибокого пролетарського та міжнародного змісту.

З повною свідомістю величезної ваги національного питання взагалі, а для українського пролетаріата особливо, Українська Соціаль Демократична Робітнича Партія опреділила свою позицію в національному питанню, дала в повній згоді з інтернаціональною соціалдемократією конкретне розв'язання його та оцінила справжній характер українських буржуазних партій, що претендують на представництво загально-національних інтересів всього українського народу *). Цім всім вона размежувалася в українському суспільстві з усіма буржуазними групами і поставила політичну боротьбу українського пролетаріату на конкретний реальний ґрунт української дійсности.

Як же стріли цю творчу роботу У. С. Д. Р. П. товариші із других партій. Поки що ми маємо лише критику в статті Лукашевича (Гучапського) уміщеної в 1 та 2 числі російського соціалдемократичного тижневика „Вістник Жизни“ **). Завважимо, що стаття т. Лукашевича написана до „об'єднательного“ з'їзду р. с. д. р. партії.

Ми вітаємо критику, але критику серйозну, що має ціллю в'яснити справу, бо як кажуть французи „із конфлікту поглядів родиться істина“.

*) Див. 3 ч. „В. У“: Із політичного життя України.

**) П. Лукашевичъ. Украинскія національнныя партіи. Мусимо сказати тут про domo sua. В третьому числі мається заява, що нова редакція відповідає за журнал лише з третього числа. Тому розмірковання Лукашевича що до наївности „товарищів“ із „Вильної України“ абсолютно ніякого відношення до теперішньої редакції не мають. Заява уміщена на сторінці 2 третього числа журналу. Так само не має значіння і постановка питання про автономію добродія Смутка, постановка, котра, якцілком слушно, замітив Лукашевич перечить, або не гармонірує з резолюцією другого з'їзду У. С. Д. Р. П.

Наскільки ми памятаємо, ця стаття в літературі російської соціально-демократії є першою, котра дає спробу критики вимоги автономії України.

Віднесімося ж з відповідною серйозністю та погляньмо, чи справді в цій статті ми маємо критику, що посуває справу наперед.

Але ранніш кілька слів взагалі.

Українське національне питання справді, як вірно зауважив Лукашевич, має деякі риси, котрих ми не стріваємо в національних питання більшої частини націй Росії.

Український нарід не має своєї розвиненої культури—літератури, науки, штуки і преси—і тому здається, ніби то у українців, що користуються продуктами російської культури, немає власної національної фізіономії.

Ось чому нас так приємно вразило визнання соціально-демократичним журналом у українського народу індивідуальної національної фізіономії *). Признання це являється дуже важним; воно з'обов'язує до певних важливих льогічних виводів, котрі ми і зробимо трохи пізніше. А поки що запам'ятаймо його.

Ми тільки не можемо погодитися цілком з Лукашевичем в тому, що український народ має розвинену національну самосвідомість. На наш погляд вона перебуває в ембріональному становищі. Ріжниця ця в наших поглядах має кардинальне значіння. Коли б справді українці „сознавали себя чѣм-то отдѣльным от остальной окружающей их массы населенія“ як каже Лукашевич **), тоді б, скажемо ми, напевне вони б мали і свою культуру, тоді б певне

*) Читач певне здивується, чому „приємно“. Річ в тому, що Російська соціалдемократія не завше і не відносно всіх націй визнавала факт існування національної індивідуальности. Пригадаємо хоч би славу полеміку покиїниці „Іскра“ з Бундом в справі, чи євреї—нація. Нам завше здавалося, що соціалдемократичний світогляд яко світогляд найбільш поступової класи в капіталістичному суспільстві, є найкращим для пізнання об'єктивної істини взагалі і таких фактів зокрема. Лукашевич же думає навпаки, що „всакі ньші... представники визволення течій серед російського суспільства“ (В. Ж. № 1 ст. 39) швидче ніж соціалдемократи не будуть відкидати існування у українців національної фізіономії. Чудне—щоб не сказати більше—розуміння соціалдемократії.

**) В. Ж. № 1 стр. 39.

і національний гніт над українською нацією не прийняв би таких неймовірних розмірів, тоді б у них було б і те розвинене національне почуття, котре являється наслідком розвиненої національної самосвідомости та котрого в суперечності з собою т. Лукашевич не визнає в даний момент у українців.

Брак національної самосвідомости накладає свій відбиток на всю еволюцію українського суспільства, творить його культурну та соціально політичну відсталість. Завдяки цьому і розвиток українських партій носить особливий характер. *).

В цьому бракові національної самосвідомости причина

*) Зауважимо тут ряд помилок в статті т. Лукашевича, що до наших партій. Перш за все, определяючи радикально-демократичну партію і кажучи про неї, що вона уявля собою сполучення українофільства з драгомановським напрямком, на наш погляд він абсолютно нічого не дає до розуміння цієї суперечної в своїй основі партії. Являючись наскрізь дрібнобуржуазною по своїй програмі, вона разом з тим зовсім позбавлена тієї революційности, котра в даний момент є властивою дрібній буржуазії. По тактиці своїй, таким чином, вона являється мирною, ми б сказали ліберальною. Причиною цього являється не її інтеллігентський характер, бо незрозуміло чому у с.-р.-ів, де теж величезну роль грають інтеллігентські елементи, ми бачимо безумовну революційність. Розуміється, причини глибші. Вони заховані в тому, що в самій партії є елементи великої буржуазії промислової і аграрної—Семеренки, Леонтовичі,—наші будучі аграрії. Та й сама партія виникла із сполучення цих, в свій час навіть і організаційно відокремлених елементів. Тому на наш погляд це „незаконное сожителство“ селянина з паном по мірі роста партії зруйнується. Далі. Ми знаходимо пропуски в числі українських партій такої організації, як українська Соціаль-демократична Опілка. Правда, організація ця не грає ніякої ролі в українському суспільстві. Правда, вона занадто невелика і неорганізована, порівнюючи хоч би і з радикально демократичною партією,—проте, знаючи в політичних течіях, слід би було згадати хоч кількома словами і про неї. Не можемо ще не звернути уваги читачів на прямо невірні погляди автора, що випливають із його занадто загальних і навіть застарілих відомостей про українські партії і відносини. Не можемо на прикінці ще не зауважити, що автор дускається в дуже ризиковані підприємства, коли хоче довести буржуазну природу федералізму прикладом Драгоманова, у котрого нібито федералізм з'явився в період лібералізму. Це невірно. Федералізм його тісно зв'язаний з прудонізмом, вірніше з анархізмом. Вони обидва у Драгоманова з'явилися разом. Буржуазна природа анархізму, родила лібералізм, котрий, як остроумно каже Кавцький, „є анархізмом для небогатих“. Проект перетворення Росії в сполучені штати Росії вироблений був ним в 80-х рр., тоді як його анархізм і федералізм був висловлений ще в кінці 70-х рр. в „Передньому слові до Громади“. Радимо авторові краще аналізом феде-

їхньої малої сили. Розвиток національної самосвідомости що неминуче і незабаром з'явиться в широких масах українського народу під впливом розвитку капіталізму з одного боку та розширеного і поглибленого процесу Великої Російської Рев олюції з другого боку, принесе з собою між иньшим і інтензивний зрост українських політичних партій *).

Згаданий вище брак української культури, що викликає сумнів в існуванні українців, яко нації, являється причиною „того нерѣшительнаго и колебательнаго отношенія к вопросу об автономіи Украйны, о котором мы говорили выше“ **).

Здавалося б, що, коли т. Лукашевича брак української культури не затримує від визнання у українців індивідуальної національної фізіономії, у нього не повинно було б бути цього „нерѣшительнаго и колебательнаго отношенія к вопросу об автономіи Украйны“.

І справді, ми не стріваємо у нього ні „нерѣшительности“, ні „колебанія!“

Визнаючи присутність у українців, як і у поляків, національної фізіономії, він откидає автономію Украйни, ви-

ралізму довести його буржуазну природу, ніж киваючи на історичні приклади. Правда, перший шлях важчий, ніж останній. Але лише перший і справу посуває вперед. А між тим це для нас саме головне. Думаємо, що цей аналіз буде надсланим для нашого автора, бо, на наш погляд, дуже важко буде йому зіпхнути „в геєнну огненную“ великого грішника Кавцького, що теж, як наші читачі вже знають, стоїть за чертворення Росії в „Сполучені Штати Росії“ (Національне питання в Росії) с. т. за федерацію.

*) Ми знову мусимо виправити відомости, які подає автор про силу партій. Не треба закривати очей на силу наших ворогів, або, коли немає відомостей, так не треба братися за перо. Від паганой оцінки сил наших ворогів справа пролетаріату мало може виграти. Радикально-демократична партія, за наш погляд, являється організацією, що має досить широкі звязки і в інтелігентських сферах і в селянстві: пош, учителі, фершали в селах і містах, через котрих партія видані брошури розповсюджує в дуже великій кількості. Крім того ми знаємо, що в багатьох селах, повітах і губерніях вони мають організації; ми знаємо, як на одному офіційальному з'їзді уповноважених від волостей (32) цілого повіту вони провели свою платформу, котру ті потім розвивали, повернувшись до дому, у себе на сходах; ми бачимо, як багато пройшло депутатів радикал-демократів в Думу. Взагалі автор очевидно виріс серед конісковців, драгоманівців; їх він знає „наглядно, а про иньших“ лише чув.

**) В. Ж. № 1 стр. 40.

знаючи потребу її для поляків, певне тому, що останні мають культуру а українці не мають.

Перехожу до розбору „критики“ т. Лукашевича.

В основу цього, разуміється, ми мусимо покласти резолюцію II з'їзду УСДРП, коли хочемо критикувати постановку питання про автономію українскою соціалдемократією.

Що ж каже тая резолюція?

Вона каже, що цілий ряд об'єктивних умов тягне за собою неминучість, въ інтересах розвитку продукційних сил і класової боротьби пролетаріату, потребу автономії України.

На сам перед резолюція каже, що в економічній еволюції ми спостерігаємо дві тенденції—централізацію і децентралізацію. Як так—скаже „ортодокс“ із „усердних не по разуму?“

Можемо заспокоїти його похвальні „ортодоксальні“ почуття. Це є суперечність життя, що так гармонічно з'єднується в процесі розвитку продукційних сил.

Нашому ортодоксові, очевидно, невідома ні еволюція міст взагалі, а великих міст з'окрема, ні еволюція промисловости.

Він не знає того, що в останні часи статистика установила твердо той факт, що дрібні і середні міста зростають значно швидче, ніж великі, що в великих містах окраїни ростуть швидче, ніж центр *).

Він не знає, що капітал розливається по всій країні і по всім країнам, утворює все нові і нові краї і країни промислового життя, що в основі цього процесу лежить той закон, що продукція шукає найкращих природних умов, при котрих можливо виробляти найдешевше, а розвиток парового транспорту — залізниць, пароплавів робить можливим для „накопленнаго“ капіталу переміщення в такі місцевости.

Чим же иньшим, як не децентралізацією промисловости являється цей процес утворення нових районів економічного життя, в котрих знову таки поруч відбуваються процеси промислової централізації і децентралізації.

Лише за поміччю такого процесу незвичайно посувається

*) По часті данні можна знайти в ст. Лосіцького. Город і деревня. Мір Божій. Скворцов Основы экономики земледілія, т. I глава „Вліяніє парового транспорта на розвитіє промисленности“.

розвиток продукційних сил, а весь сьвіт зв'язується в одне високо розвинене економічне ціле.

Ось чому ми маємо цілком природний з погляду матеріалістичного розуміння історії, такий зріст децентралізації в виді самоуправ і автономій. Наша резолюція і констатує цей об'єктивний процес пристосування політичного розвитку до економічного, а т. Лукашевич своєю неумілою рукою замість „суцього“, замість „бытія“, що опреділяє нашу політичну сьвідомість, підставляє „ні к селу ні к городу“ ідею „долженствования“ *).

Чи можна прикласти цю частину резолюції до України чи ні?

Ми можемо категорічно відповісти: так.

Зріст портів Чорного моря, що особливо виявився за останні часи і не скоро ще закінчиться, децентралізував обмін в значній мірі. В міру зросту парового транспорту значіння портів цих буде ще більше зростати, а обмін децентралізуватися. А як же справа стоїть з продукцією? 90-ти р. р. минулого сторіччя і тут показують, що промисловість переміщається на південь, де маються кращі умови, де ліпший сирій матеріал, де є вугіль, залізо, де кращі умови природи **). На півдню виростає залізнична вугільна індустрія, на півдню виростає продукція с.-х. машин ***) і взагалі машин; на південному заході виростає цукрова промисловість, переміщається гончарна і цементна продукція на південь. Це головні явища. Природно, що вони тягнуть за собою масу „производних“ менш видатних явищ ****).

*) В Ж. № 2 ст. 41 В резолюції сказано, що економічна децентралізація тягне за собою децентралізацію політичну. Лукашевич, поучаючи, запитує: „может быть долженствующая повлечь?“

***) Таким чином на Україні Київщина, Поділля, Харківщина і деякі інші місця стають центром цукроварства, а Катеринославщина і Донщина — гірничо-промислової, котра тут значно опережає — Уральську.

****) Сільсько-хозяйственні машини майже цілком ідуть в місцеве сільське хозяйство. Маслов. Аграрний вопрос в России 2-е изд.

*****) Що до України взагалі: Ковалевський Экономический строй России Шульце Герверниц. Очерки общественного хозяйства и экономической жизни. Брандт. Иностранные капиталы и их влияние на экономическую жизнь страны. Там про гірничу промисловість. Див. крім того спеціальні історичні нариси інших видів промисловости на Україні.

Цілком природно, сконстатувавши такий об'єктивний процес утворення нових промислових центрів—міст і районів— наша резолюція висловлює далі ту думку, що політичні форми в процесі свого розвитку, являючися производними формами розвитку хазяйства, пристосовуються до індивідуальних обставин (економічних, побутових, психологічних *), культурних) кожної нації. Форми, котрі не пристосовані до цього всього, замість того, щоб допомогати розвиткові продукційних сил, зковують ці сили. Т. Лукашевич проти цього нічого не каже. Мовчання—ознака згоди—с. т. він визнав це. А визнавши далі, що економічні особливості України доповнюють **) економічні особливості інших країн Росії, він, на наш погляд, мусить признати і для України необхідність пристосування права, законодавства і т. д. Ми ніколи так далеко не заходили, як т. Лукашевич та наші націоналісти радикал-демократи, щоб думати, що економічні особливості України доповнюють економічні особливості інших країв (областей). Це ж, взагалі кажучи, максимум економічної індивідуальності краю. Тим більше т. Лукашевича, коли він розуміє відношення між правом і економікою, це примушує прийняти автономію України.

Коли ми звернемо увагу на те, що держава, як вірно зауважив Кавцький, чим далі, все більше починає нести господарські функції, так перед нами, а ще більше перед Лукашевичем повинно ясно повстати питання, чи не повинні політичні форми в своїх господарських функціях пристосуватися до особливостей місцевого господарства місцевим законодавством?

Централізація політична впливає щеї іншим боком на розвиток продукційних сил центра і підупад [(відносний чи абсолютний) їх на „окраїнах“.

*) Знак запитання, котрий Лукашевич ставить в нашій резолюції побіч слова „психологічних“ ми трохи згодом повернемо йому в „діяльності и неприкосновенности“ Перше. Наш з'їзд пройшов в Росії, при таких умовах, при котрих нікому і не приснитися. Там ніколи було звертати увагу на точність формуловки. Друге. Ми можемо згодитися із заїввістю слова „психологічних“, бо воно уміщається вже в „культурних“ і „побутових“.—Взагалі ж ми думаємо, що в основі ця думка вірна.

**) В. Ж. № 2 ст. 42 „Економіческія особенності України (хотя оїѣ и не так уж значительны, как это кажется украинским націоналистам) как раз дополняют „экономическія особенності других областей Россіи“.

Ми знаєм, що централізація політична в формі законодавства адміністрації і т. и. неминуче тягне за собою централізацію фінансову.

Буржуазна бюрократія кожної держави має тенденцію централізувати державні прибутки і видатки
Приклад: Франція, ще кращий Росія.

Централізація політична нерозривно звязана з централізацією фінансовою.

Централізуючи витрачання державних прибутків, утворює держава могутній імпульс до розвитку продукційних сил на кошт окраїн. Але підупад продукційних сил означає затримання класової боротьби пролетаріату.

От чому ми повинні обстоювати децентралізацію політичну. Перенесення де яких господарських функцій цілком, а де-яких почасти, а, значить, і передання відповідних законодавчих і адміністративних функцій до компетенції місцевих законодавчих представницьких зібрань означає ослаблення фінансової централізації, бо це означає відібрання у держави також і права оподатковувати (облагать налогами) для несення відібраних функцій.

Само собою розуміється, децентралізація паралізує також і другий шкідливий вплив централізації політичної на економічний розвиток „окраїн“. Річ в тім, що політична централізація, завдяки зкупченню законодавчих адміністративних і всяких інших державних інституцій в політичному центрі держави, утворює величезну централізацію і капіталів, а також попит на особисті послуги і товари, а це спричиняється до незвичайного розвитку промисловости. Децентралізація політична робить більш рівномірним вплив держави на розвиток продукційних сил по всіх місцях держави.

Констатуючи процес такої централізації фінансової і в Росії *) в незвичайних розмірах, ми повинні, в інтересах розвитку продукційних сил і класової боротьби пролетаріату, виставити таку політичну децентралізація.

*) Див Яскопольскій. Географическое распределение государственных поступлений въ Россіи т. I. Географическое распределение доходов. 1890 г. II. Географическое распределение государственных расходов. 1897 г.

Нас, соціалдемократів, часто попірають, що ми централісти. Це почасти вірно. Ми—централісти, ми противимося всякому партікулярізові. Наш політичний централізм випливає із централізму економічного. Політичний централізм прискорює економічний розвиток, а тим самим і побіду соціалізму. Але разом з тим ми демократи. Ми боремося за „самодержавіє“ народу в державі, за самоопреділення народу в комуні, в краю, за самоопреділення націй. Ось чому все, що можна без шкоди для розвитку продукційних сил вирвати із рук сучасної держави та передати до повної, незалежної компетенції громад, країв (областей), все те ми, соціалдемократи, повинні виривати і вириваємо. Обстоюючи централізацію без таких обмежень, ми б брали на себе таке завдання, для котрого буржуазія і без нас знайде своїх „талановитих“ виконавців. Здійснення такої централізації означало б збільшення без економічної потреби матеріальної сили сучасної клясової держави, а тим самим і панування над пролетаріатом. Ясно, що політична децентралізація в інтересах демократії зменшила б цю силу держави і, завдяки цьому, поставила б клясову боротьбу пролетаріата в кращі умови.

Таким чином, констатувавши в перших двох тезах, що об'єктивні тенденції економічної і політичної революції роблять неминучим і необхідним переведення автономії, резолюція У. С. Д. Р. П. указує на її потребу в інтересах демократії.

Тепер ми мусимо трохи спинитися над російськими обставинами.

Найзавзятійший централіст із соціалдемократів, ми певні в тому, погодиться з тією думкою, що ступінь політичної централізації опреділяється степеню економічної. Очевидно, чим більш розвинене в країні мінове господарство, чим більше вона економічно централізувалася, тим більше можлива без шкоди для економічного розвитку і політична централізація.

Тепер, запитаємо ми, чи справді в Росії, де так ще мало розвинене мінове господарство, різні краї її вже так економічно централізовані, щоб ми тепер мали реальні економічні підвалини централізувати, напр., все законодавство без лишку в руках одної центральної інституції?

Чи не будемо ми таким централізмом спріяти буржуазії і бюрократії з одного боку, та затримувати (відносно) економічний розвиток з другого боку?

Відповідь на всі ці запитання нам здається ясною.

Переходимо до останнього пункту резолюції.

Пункт цей каже, що для усунення національного гніту (а існування його над українською нацією признав і т. Лукашевич), котрий на сам перед повсюду виявляється в справах культури, потрібно всі ці справи, котрі належали державній компетенції, передати до компетенції представницького зібрання національно територіальної одиниці.

Мушу трохи спинитися з початку біля „наївности“ нашого „критика“.

„Чим, запитує він: ці „інтереси“ (інтереси розвитку продукційних сил і класової боротьби. М. П.) звязані із знищенням на Україні національного гніту?“ *).

Справді, не знаєш, чи це така мила і отверта „наївність“ чи такий вже „ортодоксальний“ (в дусі Бернштейна і російських“ економістів“) матеріалізм?

Як, запитаємо ми: розвиток продукційних сил і культурний рівень народу не знаходяться в самій тісній обоюдно взаємній залежності? А класова боротьба пролетаріату, що спірається на науковий аналіз капіталістичної дійсности в її минулому і сучасному, на науковий соціалізм, немає найтіснішого звязку з культурним розвитком нації?

Чи може національний гніт не затримує культурного розвитку.

В чому ж тоді виявляється національний гніт і національне питання, що із нього випливає?

Зоставляємо ці запитання для „размышлений“ Лукашевичеві, і переходимо до розбору четвертого пункту.

В цьому четвертому пункті резолюції партія передбачає неминучість національного гніту в буржуазній державі і визнає необхідність його усунення, а політичною формою, що веде до цього, на підставі колективного досвіду міжнародньої соціальної демократії і вважає автономію в згоді з такими авторитетами міжнародньої

*) В. Ж. № 2. стр. 41.

соціалдемократії, як Кавцький (котраго, здеться, не можна поприкнути націоналізмом) *).

Так каже і Брюньска программа австрійської соціалдемократії, котра стоїть за перетворення Австрії в федерацію автономних національних територій, так висловлюється і Кавцький, коли визнає федерацію автономних націй одиноким можливим розв'язанням національного питання в капіталістичній державі, що складається із декількох націй; таке розв'язання визнає він і для Австрії і для Росії.

Так думає ортодокс із ортодоксів Кавцький!

А як думає „ортодокс“ т. Лукашевич? Признавши існування національної неволі, він покликається на те, що національний гніт зникне, коли будуть здійснені вимоги російської соціал-демократії (русской)—„повної рівноправності всіх горожан незалежно від полу, релігії, раси і національності“, повної волі устного і друкованого слова, „права людности одержувати освіту на кошт держави і органів самоуправи, необхідних для цього шкіл, права кожного горожанина висловлюватися на рідній мові на рівні з державною по всіх місцевих, громадських і державних установах (учреждениях)“.

Коли вдуматися в усі ці пункти програми р. с. д. р. п., так повинні будемо признати юридичну „несостоятельность“ сих пунктів, котрі ніби то являються національною програмою партії.

Поскілько ці пункти мають значіння для окремих горожан, по стілько вони не мають відношення до нації, яко до цілого, до колективу **).

І ми теж за здійснення права нації на вільний культурний розвиток, як і р. с. д. р. п., але тут ходить о те, як здійснити се право. Коли національний гніт виходить від держави і лягає на колектив—націю, так треба точно вказати юридичний шлях, котрий дасть спроможність

*) Ми звертаємо увагу читачів на те, що національний момент займає в резолюції лише один пункт та і то, як факт існування національного гніту і впливаюча із нього об'єктивна необхідність знищення його.

**) Див. Gumpłowicz Staat und Kasse; Synopticus Staat und Nation (остання вже вийшла по російському)—чудовий юридичний аналіз національної проблеми.

нації увільнитися від сього гніту. Невже чекати ласки від буржуазної держави, цього органа класового панування буржуазії, котра зацікавлена в денационалізації? Чи може юридично буде логічніше відібрати ці справи від держави і передати для повного і самостійного розв'язання заінтересованому—нації.

Пригадаємо, що після програми р. с. д. р. п., відповідні пункти котрої були наведені вище т. Лукашевичем, освіту нація одержує на кошт держави і місцевих самоуправ.

Тепер запитаємо ми т. Лукашевича, якої природи національний гніт: монархічної, чиж буржуазної (часто разом з першою)?

Коли монархічно-абсолютичної, тоді разом із здобуттям демократичного ладу, національні пункти р. с. д. р. п. суть абсолютно непотрібними, коли ж буржуазної, тоді парламентарна держава, класична буржуазна політична форма, має взагалі тенденцію до збільшення національного поневолення. А т. Лукашевич віддає цій державі (хоч би економічно: на кошт) в руки освіту народню! Розв'язання!

Нагадаємо тільки, що обстоючи „широку“ місцеву самоуправу для ліпшого задоволення всіх потреб місцевого характеру і найкращого розв'язання чисто місцеві завдання ми домагаємося, як найбільшої самостійности і незалежности мійських і сільських коммун та країн в ціх справах від держави. Подібне ми маємо і відносно нації. Бажаючи гарантувати ліпше забезпечення національно-культурних потреб від нападів з боку держави, ми повинні обстоювати незалежність її в сіх справах і самостійне розв'язання їх. Ми навіть не можемо зрозуміти, для чого потрібне втручання держави в ці справи. Але т. Лукашевич не обмежується доказами зайвості, а ще й доводить шкідливість вимоги Автономії України для розвитку продукційних сил і для безпосередніх інтересів пролетаріату України.

Погляньмо ж, на скільки ж обгрунтованими є ці його докази.

Перш усього в своїому аналізі автономії він виходить із тої постановки і угрунтування сього питання, котре дав д. Смуток, і котре, як слушно зауважив т. Лукашевич, немає ніякої ріжниць від освітлення сієї справи радикально демократичною партією. Ясно, що стаття Смутка ніякого відношення до УСДРП не має.

Нагадаємо, як ся справа стоїть у наших радикал-демократів. Державний парламент відає лише а) зносини з иншими державами б) фінанси для загально-державних справ в) внїшня торговля і мито г) загально-державна армія і справи війни і миру. Всі ж иньші справи належать до компетенції краевого сейму *).

Таким чином тут майже репродукується федеративний лад Швейцарії, Америкі, Австралії, Германії.

Ми не ставимо такого звуження компетенції державного парламенту.

Розуміється, резолюція У. С. Д. Р. П. не каже, як далеко сягає наше звуження. Але кидати таку догану резолюції, що прїнципїально угрунтовує вимогу, се означало б взагалі не розуміти суті подібних резолюцій. Розуміється, ся резолюція — не „основний закон“. Та і не діло соціалдемократії їх писати. Нам важно установити прїнципїальну позицію—право законодавства. Як далеко ми його поширимо, се опредїляється конкретними відносинами і обставинами з одного боку і прїнципом централїзму з другого боку. Се—діло практичного здійснення визнаного прїнципу **).

Але припустім на хвилину, що позиція, д. Смутка є нашою позицією, дамо т. Лукашевичеві спроможність зайняти кращу стратегїчну позицію ***).

Погляньмо ж, як справляється т. Лукашевич при таких найліпших для нього умовах критики.

„Штучне відокремлення України“, каже т. Лукашевич, в економічному життю могло б бути лише шкодливим і для тих галузів (отраслей) промисловости, котрі розвиваються переважно на українській території, і для тих, котрі зкупчилися в центральній Росії й иньчих краях“ ****).

Перечитали ми тай здивувалися. Про яке відокремлення (обособленіє) балакає автор? Досі ми були певні, що лишє державні таможенні кордони економічно відокремлюють одну

*) Платформа Української Радикальної партії Видання Укр. Рад. Парт. Львів.

***) Розуміється, ми проти того, щоб торговельне право, цивільне і кримінальне, права людини і горожанина утворювалися сеймом.

****) Таким чином, коли навіть т. Лукашевичеві і довелось б розбити таку автономію, йому треба було б знову розвивати автономію.

*****) В. Ж. № 2 стр. 42.

країну від другої, утруднюючи обмін товарів, конкуренцію та свободний перехід людей.

Чи в Америці, або в Германії штати відокремлені економічно? Такої оригінальної думки ми нечували, признатися, ніде. Та певно не тільки ми одні, а і ніхто.

Тому сей „самобитний“, лукашевичівський аргумент, на наш погляд, до автономії ніякісінького відношення не має.

Але послухаймо далі, як, виходячи із такого розуміння „економічного“ відокремлення, автор доводить, що така компетенція парламенту з одного боку, а сейму з другого зашкочила б розвиткові продукційних сил? Може ми знайдемо якесь покликання на політичну і економічну еволюцію федеративних держав, або якісь теоретичні розміркування! Нічого подібного! Нас прохають повірити на слово! Нас лякають відокремленням економічним України—плодом фантазії т. Лукашевича!

Постараємося ж фактами довести безпідставність думок автора. Америка, Австралія, Германія, що з'організовані політично іменно на принципі, котрий ми стріваємо в платформі радикал-демократичної партії, уявляють собою могутні економічно країни, а Америка і Германія і політично.

У тих державах також є краї, особливости котрих теж доповнюються економічними особливостями інших країв *).

Ось чому для нас не було нічого дивного в тому, що в світі час і „Начало“ и „Новая Жизнь“, органи обох фракцій Р. С. Д. Р. партії, с. т. ціла партія, висловлювалися, що і автономія і навіть федерація, як це показав політичний досвід західно—європейських держав, не ведуть, як думає Лукашевич, до „економического обособления“, а навпаки ще більше з'єднують та зливають економічно частини держави **).

Але, як що „Начало“ і „Новая Жизнь“ навчилися чомусь і багато забули від тих часів, коли „Іскра“ „проріцала“, що „не діло пролетаріату проповідувати федералізм та автономію“ ***), так т. Лукашевич, як бачите, нічому не навчився і нічого не забув!

*) Нагадаємо тільки Баварію, Прусію і Рейнські провінції в Германії. Східні і Західні Штати в Америці.

***) У нас немає під руками тих номерів.

***) Іскра № 33.

Само собою розуміється, що і шкодливість автономії України для „безпосередніх“ інтересів пролетаріату Росії і насамперед пролетаріату України, так само падає, бо збудована на тому ж „сипучому“ піску, що і „економическое обособление“.

Т. Лукашевич каже, що на Україні промислового пролетаріату мало. Прохаємо цифр! А без них, дозволимо собі не повірити Лукашевичеві.

Коли ще це вірно було до 90 рр., так 90 рр., що принесли на Україні розвиток гірничої промисловости, а тим самим і зрост промислового пролетаріату, змінили обставини *).

Далі, на Україні дуже багато сільсько-хазяйственного пролетаріату **).

З повним упадом самодержавного ладу Україна, що має дуже сприяючі умови, незвичайно розвивється економічно і розуміється в першій лінії індустриально. Маса сільської спролетаризованої людности широкою лавою поплинуть в міста, в центри увільненої від кайданів абсолютизму індустрії. А коли ще вірно те, що автономія розвиває продукційні сили і знову на самперед в індустрії, так сьогоднішнє „не багато“ завтра повернеться в „багато“ промислового пролетаріату, коли широкі маси населення так спролетаризовані, як на Україні.

Таким чином, цей аргумент т. Лукашевича не тільки нічим не доведений, але і прямо безпідставний.

Але станьмо на точку погляду т. Лукашевича. Припустимо, що промислового пролетаріату на Україні мало. Йдучи за ходом думок його, ми не повинні вимагати для такої країни і „широкого областного самоуправлення“. Аджеж в державному парламенті пролетаріат цих місцевостей зусиллями всього пролетаріату здобуде собі більше, ніж в своєму місцевому представницькому зібранні.

Слід було тоді в програму р. с. д. р. п. поставити „вузьке або широке“ „областное самоуправление“ дивлячися по обставинам!

Ми, соціалдемократи, переконані в розвиткові продук-

*) За цифрами відсилаємо до Брандта.

***) Див. Ковалевскій.

ційних сил, а в капіталістичному суспільстві він неминуче веде до зросту пролетарських мас. Тут корінь нашої твердої віри в перемогу не тільки наших соціалістичних ідеалів, але і демократичних вимог.

На цьому напрямку соціального розвитку ми і будемо свою програму мінімум—цю максимальну сумму вимог в капіталістичному суспільстві—, а не на даному етапі цієї еволюції.

Взагалі, ми думаємо, що, приступаючи до критики автономії та пропонуючи замість неї для України краєву самоуправу, Лукашевич мусів би відмежити розуміння (поняття) автономії і краєвої самоуправи.

Коли в науковій класифікації автономія відрізняється правом законодавства від всякої самоуправи, так фактично „широка“ *) краєва самоуправа зачіпає сферу законодавства і переходить в краєву автономію, якої ми і вимагаємо для України (Канада: провінціальні парламенти).

Спеціально що до „широкої“ краєвої самоуправи, так ми дозволимо собі „усумнітися“ в широті її, бо, на наш погляд, навіть і без потреби в усуненню національно культурного гніту при обширності Росії і її країн найбільш раціональним з боку демократичного і цілком можливим і безпечним з боку економічного було б передати народню освіту краєвим самоуправам (Америка,

*) Розуміється, в програмі р. с. д. р. п. немає пункту про широку краєву самоуправу. Т. Лукашевичеві слід би було привести пункт буквально, аби жироволі виразом: „что же касается невыгод централизации, то они могут быть нейтрализованы тем широким местным и областным самоуправлением, какого требует в своей программѣ р. с. д. р. н.“ (В. Ж. № 2 стр. 43), не „ввести в заблужденіє“ читачів.

Пункт 3-ій програми партії каже: 3. Широкое местное самоуправление; областное самоуправление для тех местностей, которые отличаются особыми бытовыми условиями и составом населения“. Таким чином „широкое“ відноситься лише до „местное“, а не до „областное“; „областное“ очевидно не „широкое“.

На „объединительном съездѣ“ Партія не що давно признала автономію Польщі. Ми правду казали, що слід помістити в програмі р. с. д. р. п. „широкую або вузьку“ краєву самоуправу, дивлячись по обставинам. Тепер, коли признана автономія Польщі, слід би ще додати до пункту третього: навіть і автономія, для кого—що, дивлячись по обставинам.

Але, як би там не було, в програмі партії „пробита брешь“ і автономію проповідувати соціалдемократові віднині вже навіть і р. с. д. р. партією дозволяється.

Швейцарія). Розуміється, тоді ці самоуправи одержали б право законодавства в сфері освіти, а тим самим перетворилися б в автономні одиниці.

Переходимо, нарешті, до самої характерної, власне до „інсинуїруючої“ частини статті.]

Одсвяткувавши остільки ж легкі, о скільки і порожні побіди на ґрунті „продукційних сил і безпосередніх інтересів пролетаріату“, т. Лукашевич пробує свої таланти на тому полі, на котрому „Искра“ придбала стільки лаврів в боротьбі з „Бундом“ (звісно, Лукашевичеві далеко до тала— новитих публіцистів „Искри“. Звісно, чоловік він маленький.)

Лукашевич певне почуває всю голосновність, наукову безпідставність і справжню мізерність своїх аргументів, тому витягує із кишені жупел, котрий, як відомо, грав велику роль в російській історії і грає ще й досі навіть серед соціалдемократії. Це жупел націоналізму! Українські соціалдемократи - націоналісти! Вимога автономії України надає їм характер націоналістичний. (Ми тепер певні в тому, що Лукашевич, котрий взагалі „по части“ класифікації розуміннь (понятій) „слаб“, не проводить різниці між словами національний і націоналістичний).

Попильнуємо і тут з відповідним спокоем, як і ранніш, розібратися, в чім тут діло.

Ні українське селянство, ні український пролетаріат не вимагають автономії України; ясно, що ця вимога не являється навіть і результатом самоопреділення нації *). Це вимога інтеллігенції. Поки що українські народні маси не

*) Сказавши, що „ни украинское крестьянство, ни украинский пролетариат и гд ѣ не выступали съ требованіем автономіи Украины“, він спішить виправити свою помилку, додаючи: „исключая можетъ быть двух трех случаев“ (В. Ж. № 2 ст. 43). Це не вірно. Не два три випадка, а десятки їх. Всюди, куди являвся автономіст (а це були майже виключно радикалдемократи) селяне швидко захоплювали ідею автономії. Де кілька депутатів пройшло в Державну Думу під флагом автономії України. Хай би т. Лукашевич згадав, коли він з ним знайомий, селянський з'їзд, де майже усі селяне йшли за автономію України, як нам переказували соціалдемократи, що були на цьому з'їзді. Часто тов. із У. С. Д. Р. П. приходилося на селі лише за натиском самих селян балакати про автономію України. В селянстві, ми можемо сказати, вже в багатьох місцях ідея автономії пустила глибоке коріння. Про пролетаріат балакати не будемо, бо тут робить майже виключно скрізь в містах р. с. у. р. п., а У. С. Д. Р. П. почала систематично організовану роботу лише торік.

виявляють національного почуття. Тому українська соціаль-демократія „насаждає“ національне почуття, тому вона націоналістична.

Так каже Лукашевич.

Очевидно, що коли б український народ виявляв це національне почуття, тоді б *) Лукашевич згодився б признати автономію України, не дивлячися на всю шкодливість її для „розвитку продукційних сил і безпосередніх інтересів пролетаріату“ **).

А пророс. Порівняймо наші точки погляду на автономію України. Ми виходимо із політичних і економічних умов об'єктивного характеру, ми визнаємо автономію лише тому, що вона допомагає розвитку продукційних сил і класової боротьби. Ніякої розмови про почуття національне у нас і немає. Та нас це і не цікавить. Коли б автономія на наш погляд шкодила всьому вище згаданому, так ми б одкинули її, хоч би вона і впливала із найглибшої „глибини національного почуття“.

Хай сам читач розсудить, хто ставить автономію України більше на національний ґрунт, ми, чи т. Лукашевич!

Коли читач, що пробігав статтю т. Лукашевича, згадає, як він ставить польське національне питання, правда „б'їгло“, так він погодиться з нами, що й там „безспорність“ „національних“ вимог польського народу виводить із „культури“ і, як тепер ми можемо сказати з певністю, з глибини національного почуття поляків.

Але годі із суперечностями т. Лукашевича, „им же н'їсть числа“.

Чи справді ми „насаждаємо“ національне почуття і який гріх наш в тому?

Так, ми насаждаємо його. Але в цьому винен і сам т. Лукашевич.

*) Т. Лукашевич згодився б признати автономію України, коли б український нарід виявляв глибоке національне почуття. Не вже політичні форми і до чуття пристосовуються?! Як? Психологія і державні форми? Як скоро забув своє здивування Лукашевич, коли побачив у нас „психологію“.

**) Погляньте ст. Кавцького „Національне питання в Росії“ В. У. ч. 1—2, і ви пізнаєте різницю між ним, що багато бачив в політичному житті пролетаріату і т. Лукашевичем, що з незвичайною легкодумністю судить там, де б личило мовчати.

Всякий, хто розвиває класову боротьбу пролетаріату з усіма формами гніту капіталу, хто ставить пролетаріат цією боротьбою робітничу класу і експлуатовані маси населення в ліпші матеріальні і культурні умови існування, всякий, хто кличе народ до бою і за національне звільнення—а не робити цього соціалдемократи не мають права,—всякий, хто робить се, розвиває національне почуття.

Се—наслідок нашої діяльності, наслідок, котрий не є ціллю її, а лише неминучим продуктом її. Так зле сміється життя надь мертвими доктрiнерами Лукашевичами і їм подібними!

Правда, т. Лукашевич і хотів би, щоб українському народові вдалося звільнитися від національного гніту, він тільки боїться отверто кликати його до бою за національне звільнення: грізна мара націоналізму, міцно стуливши його вуста, не дає його горожанським і революційним інстинктам піти в народні маси поневоленого народу *).

Тому гріх т. Лукашевича, признаємося, менший, ніж наш.

Але чи справді національне почуття гріх, за котрий вигонять із соціалдемократичного раю?

Мусимо признатися, що був такий час, коли інтернаціоналізм був рівнозначним з ворожістю до всього національного, навіть до самих національностей, коли любовь до рідного краю вважалась „отъ лукаваго“.

Був такий час, але минув.

Правда, відсталі елементи, котрі також є і в рядах р. с. д. р. п., а з ними разом і т. Лукашевич, ще й досі тримаються сих поглядів.

Але гляньте! Навіть сам т. Плеханов, хоч і як, по своєму звичаю, плутає, визнає, що „сучасний соціалістичний інтернаціоналізм цілком уміщається разом (совмѣстим) з самою широю і самою невтомною працею на благо рідного краю

*) Плеханов „Патріотизм и социализм“ Нам згадуються чудові слова Віктора Адлера на VII конгресі австрійської соціалдемократії (Див.: Масарик Філософія и соціологіческія основы марксизма; глава IX Націоналізм і інтернаціоналізм).

Для т. Лукашевича, котрий, витріщивши очі, з страхом дочитує сі „націоналістичні“ слова, певне не зрозумілим є, з якої це речі „на благо рідного краю“.

Чи не замішалося і у т. Плеханова оте саме „національне почуття“?

Порадимо т. Плеханову, для того, щоб стати ближче до „русской“ соціалдемократії—чито пак вибачайте... до т. Лукашевича, викинути з своєї голови оте „благо рідного краю“, котре надає т. Плеханову „націоналістичний відтінок“.

Об'єктивний ход капіталістичної еволюції, вся наша соціально політична робота і Велика російська революція—разом неминуче створять і вже створюють се страшне для т. Лукашевича національне почуття незалежно од нашої волі.

Соціал-демократія, буде свою програму на прогнозі, на передбаченню тенденцій соціально-економічного і політичного розвитку.

Т. Лукашевич, що буде свою програму на дні, чи місяці (бо хто знайомий з революціями, добре знає, що в революційні моменти поява того чи иньшого настрою чи почуття в масах се є питанням дуже короткого часу) незабаром слідком за рос. с. д. р. п. примушений буде прийняти автономію України в програму. В 24 години він перемінить своє „областное самоуправление“ на автономію!

Ми думаємо, навіть, коли допустити національне почуття, яко основу автономії України—що і въ сій справі, як і в усіх иньших, роля соціал-демократії не регістратора масових рухів, а місце її не в хвості революції, а в передніх рядах останньої!

І після такої плутанини в своїй голові т. Лукашевич називає українських соціал-демократів націоналістами?

Ми вище назвали се інсинуацією і назвали цілком свідомо.

Пора вже покласти кінець сім негідним для соціал-демократа виходкам. Соціал-демократ повинен науковчестно вживати ріжні слова, бо кожне свідомо невірне розуміння може шкідливо вплинути на свідомість пролетаріату. А „нацьковуванне“ „русской“ соціал-демократії ріжними „націоналізмами“ на українську соціал-демократію сіє розбрат

там, де є фактична єдність світогляду, програми і тактики!

Т. Лукашевич радить у. с. д. р. п. стати ближче до „русской“ соціально-демократії, а для цього радить останій одмовитися од автономії. Ми дякуємо! Ми считали б великим той день, коли б весь пролетаріат всіх національностей з'єднався під прапором єдиної соціально-демократичної партії! І у. с. д. р. п. робить все, що можливо, для того, щоб організований і нею пролетаріат складав частину великої партії.

Але не ціною псування прямих інтересів пролетаріату!

Ми думаємо, що українська соціально-демократія, як і „русская“ повинна стояти близько до інтернаціональної соціально-демократії.

І от в національному питанні ми стоїмо не тільки ближче до інтернаціональної соціально-демократії, ніж російська, навіть більше, ми проводимо її погляди.

Ось чому т. Лукашевич, коли він совісний соц.-демократ, не має права кидати нам обвинувачення в націоналізмі лише тому, що ми близьки не до „русской“ соціально-демократії в національному питанні.

Ми пропонуємо т. Лукашевичеві довести, що погляди Кавцького та програма Брюнського партейтагу суть націоналістичними, бо і вони обстоюють автономію національних територій *).

Але ми не віримо, щоб це було під силу найкращим діячам соц.-демократії, а не то що для „единого от малых сих“—т. Лукашевича!

Та і крім того ми не віримо в сьмілість т. Лукашевича. Він не із сьмілих, як ми вже звернули увагу читачів. Ліпше пустити „побрехеньку“ націоналізму!

Кавцький, Брюнський партейтаг. Занадто вже страшно... А що, як?..

М. П.

*) Звертаємо увагу, що резолюція Брюнського конгресу збудовала автономію, вносячи на національному питанні, між тим у час приводяться аргументи і загально-економічні і політичні. А між тим ні одному соціально-демократові не приходять в голову назвати сю революцію націоналістичною. Брюнська резолюція, має на оці всіх пригнічених націй, не тільки тих, у котрих є національне почуття.